เอมิล โซลา : จากอัตถนิยม สู่ธรรมชาตินิยม

กรรณิกา จรรย์แสง

—๑—

โซลา นักประพันธ์ถือได้ว่าเป็นประหนึ่งนักประวัติศาสตร์ว่าด้วยชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนในยุคจักรวรรดิที่ ๒ (๑๘๕๒-๑๘๗๐) ของฝรั่งเศส เหมือนเช่นที่บัลซัค[๑] เป็นในยุคปฏิรูป (La Restauration : ๑๘๑๔–๑๘๓๐) *และยุคปฏิวัติเจ้าเดือนกรกฎาคม* (La Monarchie de Juillet : ๑๘๓๐–๑๘๔๘) โซลากล่าวเสมอว่าเขาสืบทอดแนวทางนี้มาจากบัลซัคและย้ำด้วยว่าเขาไม่ได้เป็นผู้คิดค้นศิลปะแนวใหม่ขึ้นมา โซลามองตัวเองว่าเป็นผู้สืบทอดและสืบต่อที่แท้จริงของนักเขียนแนวอัตถนิยมแต่รุ่นต้นศตวรรษที่ ๑๙ อันมีบัลซัคและสตังดาห์ล[๒] สตังดาห์ลในทัศนะของโซลาเป็นนักเขียนที่มีสายสัมพันธ์กับวงวรรณกรรมฝรั่งเศสในศตวรรษก่อน แน่นอนว่า สำหรับนักเขียนที่ยิ่งใหญ่ มีเอกลักษณ์ของตัวเองเช่นโซลานั้น การสืบทอดประเพณีไม่ได้หมายถึงการลอกเลียนต้นแบบอย่างเป็นกลไก แม้โซลาจะชื่นชมนักเขียนทั้งสองอย่างไรก็ตาม ก็ยังคงทัศนะวิพากษ์วิจารณ์แนวทางการเขียนของบัลซัคและสตังดาห์ลไว้หลายแง่มุม ทั้งนี้โดยมุ่งตัดทอนกลวิธีการเขียนที่หมดสมัย รวมทั้งแยกแยะหลักเกณฑ์ทางวรรณศิลป์ที่ยังคุณูปการต่อการสืบมรดกงานวรรณกรรมในแนวอัตถนิยม

---

๑. Honoré de Balzac (ค.ศ. ๑๗๙๙–๑๘๕๐) เขียนนวนิยายไว้หลายเรื่องรวมเรียกว่า "หัสนาฏกรรมของมนุษย์" (*La Comédie humaine*) ผลงานของบัลซัคส่วนใหญ่สะท้อนภาพชีวิตของคนฝรั่งเศสทั้งในเมืองและในชนบท ในยุคที่ประเทศก้าวสู่สังคมทุนนิยม ช่วงกึ่งแรกของศตวรรษที่๑๙

๒. Stendhal เป็นนามปากกาของ Henri Beyle (ค.ศ. ๑๗๘๓-๑๘๔๒) นักเขียนร่วมสมัยกับบัลซัค งานเขียนของเขาส่วนใหญ่สะท้อนภาพชีวิตคนหนุ่มสาวกับค่านิยมและความเปลี่ยนแปลงในสังคม

อย่างไรก็ตาม การส่งต่อประเพณีทางวรรณศิลป์นั้นไม่ได้เป็นไปอย่างตรงไปตรงมาดังที่โซลามุ่งหวังเอาไว้ ทั้งนี้เพราะในช่วงต่อระหว่างยุคของบัลซัคและโซลาซึ่งแสดงพัฒนาการทางทัศนคติและอุดมการของชนชั้นกลางในฝรั่งเศสนั้น ปรากฏมีเหตุการณ์สำคัญ ๆ ในประวัติศาสตร์ ดังเช่นการปฏิวัติของชนชั้นกลางในฝรั่งเศส ปี ๑๘๔๘ อันเป็นปีแห่งการพ่ายแพ้ของแนวทางสาธารณรัฐสังคมนิยม และเหตุการณ์การต่อสู้ในเดือนมิถุนายน (ปีเดียวกัน) อันเป็นการแสดงออกซึ่งพลังของชนชั้นกรรมาชีพในฝรั่งเศสครั้งแรก ๆ และถูกปราบปรามราบคาบ เหตุการณ์เหล่านี้นับเป็นการสิ้นสุดทัศนะแนวโน้มที่ก้าวหน้าของชนชั้นกลางฝรั่งเศส นับแต่นั้นมา ก็จะเป็นยุคของการปรับตัวและการพิสูจน์ยืนยันถึงสถานะและอำนาจของตัวเองที่ได้กลายเป็นทัศนะความคิดหลักของชนชั้นกลางในที่สุด

—๒—

โซลาไม่เคยแสดงตัวเป็นผู้ประกาศเกียรติคุณของระบบทุน ตรงกันข้าม เขาแสดงตัวเป็นปฏิปักษ์แข็งขันต่อพัฒนาการที่เป็นปฏิกิริยาของสังคมทุนนิยมในฝรั่งเศส โดยเริ่มจำกัดการต่อสู้ในแวดวงวรรณกรรมก่อน แล้วจึงขยายไปสู่การแสดงออกทางการเมืองในกรณีเดรฟุส (ปี ค.ศ. ๑๘๙๗) ประสบการณ์ในชีวิตชักนำให้โซลาก้าวเข้าไปใกล้แนวทางสังคมนิยม แต่โดยที่ไม่อาจก้าวผ่านสังคมนิยมในอุดมคติแบบฟูริเยร์[๓] ที่เริ่มเสื่อมความนิยมไปบ้างแล้วในยุคนั้น กระแสพัฒนาการทางอุดมการของคนชั้นกลางก็มีอิทธิพลต่อโซลาซึ่งมีพื้นเพมาจากชนชั้นนี้ ในกรณีของโซลา แทนที่ทัศนะวิพากษ์วิจารณ์สังคมจะลดลง กลับมีน้ำหนักเพิ่มมากขึ้น มากกว่าบัลซัค นักเขียนคาทอลิกนิยมเจ้า

บัลซัคและสตังดาห์ลเขียนบรรยายสภาพสังคมฝรั่งเศสที่เริ่มก้าวเข้าสู่ยุคของคนชั้นกลาง นับแต่ยุคสมัยแห่งชัยชนะ–ปฏิวัติใหญ่ ปี ๑๗๘๙ ยุคของนโปเลียน ต่อมาถึงยุคแห่งความหน้าไหว้หลังหลอกและฝันเฟื่องในสมัยปฏิรูป ตลอดถึงยุคของคนชั้นกลางระดับล่าง (la petite bourgeoisie) ในสมัยปฏิวัติเจ้าเดือนกรกฎาคม นักเขียนทั้งสองมีชีวิตอยู่ในช่วงเวลาทางประวัติศาสตร์ที่ความ

---

๓. Charles Fourier (ค.ศ. ๑๗๗๒–๑๘๓๗) นักเศรษฐศาสตร์ทฤษฎีสังคมนิยมแบบยูโทเปียในยุคต้นศตวรรษที่ ๑๙ เน้นการเปลี่ยนแปลงสังคมทุนนิยมอุตสาหกรรม โดยรวมกรรมสิทธิ์เป็นของรัฐ พลเมืองทั้งปวงเป็นคนงานอยู่ร่วมกันในรูปแบบของสหกรณ์

ขัดแย้งระหว่างชนชั้นกลางและชนชั้นกรรมาชีพยังไม่ได้กลายเป็นความขัดแย้งหลักในพัฒนาการของสังคม จึงทำให้ทั้งบัลซัคและสตังดาห์ลสามารถแจกแจงโฉมหน้าความขัดแย้งที่ซับซ้อนของสังคมคนชั้นกลางได้อย่างชัดเจนไร้ปัญหา โดยที่สำหรับนักเขียนในยุคต่อมา ถ้ามีสำนึกวิพากษ์วิจารณ์สังคมอย่างถึงแก่นแล้วอาจนำไปสู่ข้อพิพาทแตกหักกับสังคมของตนเอง

อย่างไรก็ดี แม้โซลาจะเป็นนักเขียนที่มีทัศนะก้าวหน้าจริงใจ เขาก็ไม่ได้เผชิญกับข้อพิพาทดังกล่าว ทัศนะท่าทีของโซลาสะท้อนออกในมโนทัศน์พื้นฐานต่อแนวการเขียนนวนิยาย เขาปฏิเสธลักษณะวิภาษที่เป็นแบบฉบับเฉพาะของบัลซัค นั่นคือลักษณะที่สะท้อนและวิพากษ์รากฐานความขัดแย้งของสังคมทุนนิยม โซลามองว่าแนวทางความคิดเช่นนี้ไม่เป็นวิทยาศาสตร์ และยังคงสืบทอดทัศนคติของยุคโรแมนติค (ที่ปฏิเสธสังคม) โซลาเสนอวิธีการ "ทางวิทยาศาสตร์" ที่ศึกษาและมองว่าสังคมคือการต่อสู้เพื่อขจัดด้านที่เลวร้ายในองคพยพของตัวเอง เขาประกาศไว้ว่า "กระบวนการเคลื่อนไหวในสังคมนั้นก็เหมือนกับกระบวนการเคลื่อนไหวของชีวิต ภายในร่างกายมนุษย์ ภายในสังคมมีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กันระหว่างหน่วยต่าง ๆ เช่นเดียวกับความสัมพันธ์ของอวัยวะส่วนต่าง ๆ ในร่างกาย ถ้าหน่วยใดหน่วยหนึ่งเน่าเฟะ ส่วนอื่น ๆ ก็พลอยได้รับผลกระทบไปด้วย แล้วโรคร้ายที่สลับซับซ้อนก็จะตามมา"

"ท่าทีที่เป็นวิทยาศาสตร์" ของโซลาคือการประสานเชื่อมโยงหน่วยต่าง ๆ ในสังคมอย่างเป็นกลไก สิ่งที่โซลารับว่าเป็น "วิทยาศาสตร์ คือลักษณะที่ไม่วิภาษว่าด้วยเอกภาพของหน่วยต่าง ๆ ในโลกธรรมชาติและในสังคม นั่นคือโซลาเข้าใจว่าการขจัดความขัดแย้งไม่ลงรอยของหน่วยต่าง ๆ คือรากฐานของกระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม กล่าวได้ว่าทฤษฎีว่าด้วยความประสานกลมกลืนของสังคมนี้ลดบทบาททัศนะวิพากษ์วิจารณ์สังคมอย่างแข็งขันและจริงใจของโซลาซึ่งแม้จะเป็นทัศนะที่ก้าวหน้าอย่างไรก็ตาม แต่ก็ถูกจำกัดด้วยทัศนะพื้นฐานของคนชั้นกลางที่ยากจะเปลี่ยนแปลง

การปรับและสืบทอดมรดกทางวรรณศิลป์จากบัลซัคและสตังดาห์ลก็มีพื้นฐานจากมโนทัศน์หลักนี้ การที่โซลามองเห็นว่างาน

เขียนของโฟลแบรต์[๔] ได้บรรลุจุดประสงค์ที่บัลซัคตั้งไว้ โดยที่ตนไม่อาจปฏิบัติได้จึงไม่ใช่การวิจารณ์โดยเหตุบังเอิญ หรือโดยอคติส่วนตัว โซลากล่าวถึง "มาดามโบวารี" ไว้ว่า "ดูเหมือนกฎเกณฑ์ว่าด้วยนวนิยายยุคใหม่ซึ่งปรากฏอยู่ทั่วไปในผลงานสำคัญๆ ของบัลซัค ได้รับการนำมาย่อส่วนและแสดงออกชัดเจนในหน้านวนิยาย ๔๐๐ หน้าของหนังสือเพียงเล่มเดียว กฎว่าด้วยศิลปะสมัยใหม่ได้เกิดขึ้นแล้ว"

โซลาอรรถาธิบายถึงปัจจัย ๒ ประการที่เป็นองค์ประกอบสำคัญของความยิ่งใหญ่ในงานเขียนของโฟลแบรต์ไว้ว่า ประการแรกคือการขจัดลักษณะบีจัยเชิงโรแมนติคออกจากงานเขียนให้หมด "วิธีการสร้างองค์ประกอบของงานอยู่ที่การเลือกฉากและดำเนินเรื่องให้กลมกลืน ฉากเป็นสิ่งสำคัญอันดับแรก ส่วนที่คิดสร้างขึ้นด้วยจินตนาการนอกเหนือจากข้อเท็จจริงจะต้องตัดออกไป....." นวนิยายคือการเล่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นประจำวัน ไม่มีการปูทางไปสู่ความตื่นตาตื่นใจต่อสิ่งแปลกใหม่ใด ๆ ในทัศนะของโซลา บัลซัคได้เสนอภาพสะท้อนชีวิตธรรมดา ๆ ไว้ในงานสำคัญ ๆ หลายเรื่อง "แต่ก่อนที่(บัลซัค) จะบรรลุถึงจุดหมายในการวาดภาพที่ตรงต้องกับความเป็นจริง ก็พลัดหลงทางไปกับการสร้างเรื่องราวตามจินตนาการอย่างผิดๆ"

ประการที่สอง สำหรับโซลา "ถ้านักเขียนยอมรับสภาพชีวิตจริงธรรมดาแล้ว เขาจะต้องฆ่าตัวเองให้ตายเสียโดยเด็ดขาด คำว่า ตัวเอง ข้าพเจ้าหมายถึงตัวละครที่เติบโตมีชีวิตนอกรีตนอกรอยไป เหมือนตัวหุ่นที่ถูกเปลี่ยนให้เป็นภาพบั้นสำคัญโดดเด่น สิ่งที่ปรากฏซ้ำๆ ซากๆ ในงานเขียนของบัลซัคคือการเติบโตมีบทบาทอย่างไม่ได้สมดุลย์ของตัวละครเอก บัลซัคไม่เคยเห็นว่าตัวเองได้สร้างตัวละครให้ได้ใหญ่โตเด่นชัดอย่างที่ต้องการ" ตามกฎเกณฑ์ของนักเขียนในแนวธรรมชาตินิยมนั้น "ความเกินเลยของศิลปิน คือการสร้างเรื่องที่บันดาลให้ตัวละครตัวหนึ่งมีบทบาทใหญ่โต ผิดธรรมชาติในท่ามกลางตัว

---

๔. Gustave Flaubert (ค.ศ. ๑๘๒๕–๑๘๘๐) นักเขียนสำคัญของฝรั่งเศสในช่วงกลางศตวรรษที่ ๑๙ ในฐานะเป็นผู้เสนอทฤษฎีว่าด้วยความเป็นภววิสัยของนักเขียน (I' impartialité) ในนวนิยาย งานของโฟลแบรต์มักเสียดสีค่านิยมและการใช้ชีวิตของคนชั้นกลาง นวนิยายเรื่องเด่นของเขาคือ (*Madame Bovary* ดร. วิทย์ ศิวะศริยานนท์ แปลเป็นภาษาไทยใช้ชื่อว่า "มาดามโบวารี" พิมพ์ครั้งแรก ปี พ.ศ. ๒๔๘๖, พิมพ์ครั้งที่ ๒ สำนักพิมพ์วงกมล, พ.ศ. ๒๕๒๑.

ละครเรียบ ๆ แบบหุ่นตัวอื่น ๆ นี่เป็นการกระทำที่ต้องห้ามโดยสิ้นเชิง จะต้องเสนอภาพตัวละครที่ทัดเทียมกันเนื่องจากโดยความเป็นจริง สถานการณ์แวดล้อมไม่เอื้อให้คนใดคนหนึ่งเด่นขึ้นมามากกว่าคนอื่น ๆ"

โซลาแสดงทัศนะพื้นฐานที่มีต่อการเขียนงานไว้สม่ำเสมอในงานวิจารณ์นักเขียนแนวอัตถนิยมที่ยิ่งใหญ่เช่นบัลซัคและโฟลแบรต์ ในทัศนะของโซลา บัลซัคและสตังดาห์ลเป็นนักเขียนที่ยิ่งใหญ่ เพราะในงานเขียนแต่ละเรื่อง แต่ละตอน นักประพันธ์ทั้งสองเขียนถึงความจริงเกี่ยวกับอารมณ์ลึกซึ้งคดีมต่ำของมนุษย์ นับได้ว่าผลงานเหล่านี้เป็นเอกสารสำคัญที่แสดงความรอบรู้เกี่ยวกับอารมณ์ของมนุษย์ไว้ชัดเจน

อย่างไรก็ตาม เขาเห็นว่านักเขียนทั้งสอง โดยเฉพาะสตังดาห์ลเสนอแนวทางโรแมนติคที่ไม่ควรปรากฏในงานเขียน โซลาเขียนถึงบทคลี่คลายของเรื่อง *Le Rouge et le Noir*[๕] โดยกล่าววิจารณ์เฉพาะจูเลียง ตัวละครเอกไว้ว่า "นี่เป็นการก้าวออกจากชีวิตประจำวัน จากความเป็นจริงที่เรารู้จักมักคุ้น .....ขณะอ่านงานของนักจิตวิเคราะสตังดาห์ล เราจะเห็นว่าจูเลียงสร้างความประหลาดใจผิดวิสัยให้พอ ๆ กับคาร์ตายัง ตัวละครเอกของอเล็กซ็องเดรอะ ดูมาส์ นักเล่าเรื่อง" โซลาให้ความเห็นในทำนองเดียวกันนี้เมื่อวิเคราะห์ตัวละครเอกอีกตัวหนึ่งในนวนิยายเรื่องเดียวกัน คือ มาทิลด์ เดอลามอล (Mathilde de la Mole) รวมไปถึงตัวละครทุก ๆ ตัวในเรื่อง *La Chartreuse de Parme*

ยกตัวอย่างเฉพาะกรณี เช่นในความสัมพันธ์ระหว่างจูเลียง และมาทิลด์ เดอลามอล, โซลามอง เห็นแต่เพียงการแสดงออกทางปัญญา และความละเมียดละไมทางอารมณ์ของตัวเอกที่เปล่าประโยชน์ เขาเห็นว่าตัวละครทั้ง ๒ ตัวนี้ผู้ประพันธ์บรรจงสร้างบรรจงขัดเกลาอย่างพิถีพิถันมากเกินไป โซลาไม่ได้สังเกตว่ากลวิธีการสร้างตัวละครให้ลึกผิดธรรมดานี้เปิดโอกาสให้สตังดาห์ลสะท้อน

---

๕. สตังดาห์ลเขียนนวนิยายเรื่องนี้เมื่อปี ค.ศ. ๑๘๓๑ เป็นเรื่องราวว่าด้วยชีวิตของจูเลียง ซอเรล (Julien Sorel) คนหนุ่มจากตระกูลชาวนาผู้แสวงหาหนทางที่จะมีบทบาท มีหน้ามีตาในสังคมชั้นสูง ในยุคเปลี่ยนของสังคมฝรั่งเศสที่ค่านิยมใหม่และเก่าปะทะกันอย่างรุนแรง นวนิยายเรื่องนี้เข้าใจว่า อำพรรณ โอตระกูล กำลังแปลเป็นภาษาไทยอยู่ (ดู "จดหมายจาก อำพรรณ โอตระกูล" ใน "โลกหนังสือ" ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๘ พฤษภาคม ๒๕๒๓ หน้า ๖๙ และอ่านเรื่องย่อจาก รศ.ดร. สิทธา พินิจภูวดล, "วรรณคดีฝรั่งเศส" หน้า ๒๔๙-๒๕๐)

ถ่ายความขัดแย้งที่เป็นแก่นกลางของสังคม อันได้แก่การคัดค้านความต่ำช้าและความหน้าไหว้หลังหลอกอันเป็นค่านิยมของผู้คนในยุคปฏิรูปวิพากษ์แนวทัศนะอุดมการณ์ของพวกผู้ดีที่ประจวบกับค่านิยมฉาบฉวยของคนในสังคมทุนนิยม วิธีที่สตังดาห์ลสร้างภาพตัวละครเอกหญิงให้มี อารมณ์ พฤติกรรมผิดแผกไปจากคนธรรมดาๆ นี้ ก็เพื่อจะตีแผ่ทัศนะคติ ค่านิยมที่ไม่เข้ากับยุคสมัยของพวกโรแมนติค (ที่ยังคงชื่นชม ติดยึดและหวลหาอดีตอยู่) อารมณ์ความรู้สึกที่ตัวละครนี้สะท้อนออกก็เป็นความรู้สึกจริงแท้ ทำให้มองเห็นภาพความขัดแย้งระหว่างทัศนะอุดมการของคนในสังคมชั้นสูง และทัศนะนิยมการปฏิวัติสามัญชนในตัวของจูเลียง ซอเรล ผู้นิยมนโปเลียน การสร้างภาพตัวละครสองตัวที่มีลักษณะเฉพาะแตกต่างไปจากคนทั่วๆ ไปนั้นต่างหาก ที่จะให้ภาพความขัดแย้งทั้งทางรูปธรรม และทางทัศนะอุดมการของคนจากสองชนชั้นได้ชัดเจน

ในทัศนะของโซลา ความเป็นอมตะของบัลซัคอยู่ตรงที่บัลซัคเป็นนักเขียนคนแรกๆที่ "รับรู้เกี่ยวกับสิ่งที่เป็นจริง" แต่โซลามีความคิดเห็นเช่นนี้ เมื่อพิจารณาเพียงภาพการบรรยายชีวิตประจำวันอย่างละเอียดละออของบัลซัคเท่านั้น โดยแยกแยะออกจากการเสนอภาพความขัดแย้งในสังคมทุนนิยมของบัลซัคทั้งๆ ที่บัลซัคเสนอภาพชีวิตประจำวันสอดแทรกเข้าไปในงานเขียนเพื่อจะปูพื้นให้เห็นภาพที่เป็นตรงกันข้ามของสังคมที่กำลังเคลื่อนไหวขัดแย้งชัดเจนขึ้น

การที่โซลา และอิปโปลิท แตน (Hippolyte Taine)[๖] ต่างชื่นชม ตัวละครของบัลซัค เช่นนายพล อูโล (général Hulot) ในเรื่อง *La Cousine Bette* ตรงกันนั้นบอกอะไรกับเราได้หลายอย่าง ทั้งสองต่างมองเห็นว่าบัลซัควาดภาพตัวละคร – นักนิยมเพศสัมพันธ์–ไว้ได้กระจ่างชัด แต่ทั้งโซลา และ แตน ต่างไม่ได้สนใจกับพัฒนาการทางอารมณ์และพฤติกรรมของตัวละครว่ามีภูมิหลังเกี่ยวกับทัศนคติค่านิยมของสังคมในยุคนั้นอย่างไร

---

๖. Hippolyte Taine (ค.ศ. ๑๘๒๘–๑๘๙๓) เป็นนักวิจารณ์วรรณกรรมและนักปรัชญาวัตถุนิยมแนวปฏิฐานนิยม (Positivisme) ทฤษฎีของเขามองมนุษย์เหมือนกลุ่มสาร เป็นวัตถุในการค้นคว้า และถ้าจะศึกษามนุษย์จะต้องศึกษาสิ่งแวดล้อมภายนอกและภาวะสถานการณ์ที่มีผลกดดันต่อสภาวะจิต ความคิดของแตนมีอิทธิพลต่อโซลา ทำให้โซลามองตัวเองในฐานะนักเขียนว่าเป็นนักวิทยาศาสตร์วรรณกรรม นวนิยายเป็นผลงานค้นคว้าทางวิทยาศาสตร์ว่าด้วยมนุษย์

กล่าวสั้น ๆ ก็คือ ทั้งโซลา และ แตนต่างแย กอารมณ์ความรู้สึกทางเพศของอูโลออกจากรากฐานทางวัฒนธรรมและสังคม โซลามองเห็นตัวละครที่มีการแสดงออกทางอารมณ์เกี่ยวพันกับสภาวะสังคมว่าเป็นเพียงตัวละครที่มีปัญหาหมกมุ่นทางจิต จากแง่มุมนี้ โซลาจึงมองงานเขียนของทั้งบัลซัคและสตังดาห์ลที่สะท้อนความขัดแย้งของตัวละครที่มีพฤติกรรมเกี่ยวพันกับสภาวะสังคม ว่าเป็นแต่เพียง "การให้ภาพว่าด้วยอารมณ์ความรู้สึกตามแนวโรแมนติคที่เกินขอบเขต" โซลาสรุปไว้หลังจากวิจารณ์สตังดาห์ลในเรื่องนี้ว่า "ชีวิตจริงธรรมดากว่านี้มาก"

—๓—

ด้วยทัศนคติและมโนทัศน์ทางวรรณศิลป์เช่นนี้ โซลาจึงเป็นผู้ดัดแปลงแนวอัตถนิยมในงานวรรณกรรมไปสู่แนวเขียนแบบธรรมชาตินิยม เหตุผลทางสังคมที่เป็นปัจจัยชี้ขาดการแปรแนวเขียนนี้ก็คือ พัฒนาการทางสังคมของชนชั้นกลางที่นำนักเขียนให้พิจารณาจัดตัวเอง ลดบทบาทจากการเป็นผู้เข้าร่วมในวิวัฒนาการของสังคมและในการต่อสู้ของยุคสมัย เหลือแต่ บทบาทของผู้ดู–สังเกตการณ์ และนักเล่าเกร็ดชีวิตประจำวัน โซลาเองยอมรับว่าเพื่อจะวาดภาพตัวละครชื่อ César Birotteau ที่ประสบปัญหาล้มละลาย บัลซัคก็ถึงกับทำตัวให้ล้มละลายเพื่อหาประสบการณ์ เช่นเดียวกับที่เขาเข้าไปใช้ชีวิตร่วมกับคนยากคนจนในปารีสเพื่อจะวาดภาพตัวละครเช่น พ่อโกริโยต์ หรือราสตินยัค

เมื่อเปรียบเทียบกับโฟลแบรต์ซึ่งกล่าวได้ว่าเป็นนักเขียนผู้บุกเบิกแนวธรรมชาตินิยมที่แท้จริง โซลายังนับว่าเป็นผู้สังเกตการณ์นอกวง เป็นนักวิพากษ์วิจารณ์ภาพชีวิตในสังคมของเขายิ่งเสียกว่าโฟลแบรต์ (การลุกขึ้นคัดค้านความไม่เป็นธรรมในกรณีเดรฟุส เป็นเหตุการณ์ในช่วงปลายของชีวิต ไม่อาจเปลี่ยนหลักการในการสร้างสรรค์ทางวรรณศิลป์ได้) นวนิยายแนวธรรมชาตินิยม "ขั้นปฏิบัติการทดลอง" (expérimental[๗]) จึงเป็นได้แต่เพียงความพยายามในการคิดค้นกลวิธีในการเขียนอย่างใหม่ ซึ่งด้วยวิธีนี้ นักเขียนมีบทบาท

---

๗. โซลานำเอาระเบียบวิธีทางวิทยาศาสตร์มาร่วมค้นคว้าศึกษาในการเขียนนวนิยาย เขาสรุปไว้ว่าคนคือกลุ่มสสาร สภาพทางกายมีอิทธิพลต่อการกำหนดสภาพทางจิต นวนิยายคือเอกสารค้นคว้าเกี่ยวกับคน (อ่านเพิ่มเติม ใน "เอมิล โซลา นักเขียนวรรณกรรมคนงาน", บัณวิกา ชมิต เขียน, "โลกหนังสือ", ปีที่ ๓, ฉบับที่ ๘, พฤษภาคม, ๒๕๒๓, หน้า ๗๔-๘๖)

เป็นแต่เพียงผู้ดูธรรมดาจึงอาจจัดการกับความเป็นจริงได้อย่างสร้างสรรค์และตรงตามที่เป็นจริง

เป็นที่แน่ชัดว่าโซลาไม่ตระหนักถึงการลดบทบาททางสังคมดังกล่าว ความคิดทั้งทางทฤษฎีและภาคปฏิบัติของเขาเป็นผลจากสภาวะทางสังคมในขณะนั้นโดยที่เจ้าตัวเองก็ยังไม่สังเกตเห็น และแม้เมื่อโซลามองสถานะนักเขียนในยุคทุนนิยมที่แตกต่างไปจากยุคเก่า เขาก็มองด้วยทัศนะของนักเสรีนิยมและนักวิทยาศาสตร์วรรณกรรมว่านักเขียนอยู่ในภาวะที่ก้าวหน้า และในสถานการณ์ที่เอื้ออำนวยดังที่ยกย่องโฟลแบรต์ว่าเป็นผู้นำแนวทางการเขียนอย่างเป็นภววิสัย (ซึ่งโดยแท้จริงก็ไม่มีปรากฏ) เป็นการริเริ่มแนวทางใหม่ที่มีลักษณะเฉพาะ

ในทัศนะของโซลา นักเขียนมีหน้าที่เสมือนผู้รายงานข่าว เขาอธิบายทัศนะที่มีต่อแนวทางการเขียนนวนิยายไว้ว่า "นักเขียนในแนวธรรมชาตินิยมของเราคนหนึ่งต้องการจะเขียนนวนิยายว่าด้วยโลกการละคร เขาจะเริ่มโครงการด้วยความคิดกว้าง ๆ *โดยยังไม่ต้องมีเหตุการณ์และตัวละครอยู่ในความคิด* งานที่จะต้องลงมือทำในระยะแรก ๆ คือเก็บรวบรวมบันทึกความรู้เท่าที่เขาพอมีเกี่ยวกับโลกการละครเป็นต้นว่า เคยรู้จักตัวละครตัวนั้นตัวนี้ เคยไปดูละครเรื่องนั้นเรื่องนี้....ถัดจากนั้น ก็จะออกไปพบปะพูดคุยกับผู้คนที่รู้เรื่องราวดี และเก็บรวมรวมถ้อยคำ เรื่องเล่า การบรรยายลักษณะผู้คน งานยังไม่จบ ต่อจากนั้นเขาจะค้นคว้าหาข้อมูลที่เป็นลายลักษณ์อักษร อ่านทุกเรื่องที่จะใช้ประโยชน์ได้ *ท้ายที่สุด* เขาจะไปเยี่ยมชมสถานที่ ใช้ชีวิตอยู่ในโรงละคร*สักสองสามวัน*เพื่อจะได้รู้จักทุกซอกมุม ใช้เวลาค่ำคืนอยู่ในห้องพักผู้แสดงและพยายามเก็บบรรยากาศให้ได้มากที่สุด เมื่อเอกสารข้อมูลเตรียมไว้พร้อมแล้ว นวนิยายของเขาจะค่อย ๆ ก่อรูปก่อร่างขึ้นมาเอง นักเขียนมีหน้าที่แต่เพียงสานเรื่องราวให้ต่อเนื่องอย่างเป็นเหตุเป็นผล....*ใจความสำคัญไม่ได้อยู่ที่ความพิสดารแปลกใหม่ของเรื่องนั้น ตรงกันข้าม ยิ่งเรื่องกว้างและหนักมากเท่าไรก็จะยิ่งมีลักษณะเป็นแบบฉบับมากเท่านั้น*" (ความเน้นโดยผู้เขียน)

โครงการที่เราได้อ่านนี้คือกระบวนการเตรียมงานเขียนในแนวธรรมชาตินิยมจากต้นฉบับ ซึ่งผิดแผกกับประเพณีเขียนงานของแนวอัตถนิยมเดิม กล่าวคือ แทนที่ความมีเอกภาพเชิงวิภาษของตัวละครระหว่างลักษณะที่เป็นแบบฉบับ (le typique) และลักษณะ

เฉพาะตัว (l'individuel) ของแนวอัตถนิยม นักเขียนในแนวธรรมชาตินิยมเสนอตัวละครระดับกลาง ๆ (la moyenne) คัดสุ่มจากเกณฑ์กว้าง ๆ ทั่ว ๆ ไป แทนที่การสร้างสถานการณ์และเรื่องเล่าสะเทือนอารมณ์ ก็จะเป็นการบรรยายความและการวิเคราะห์แจกแจงการขมวดปมพฤติกรรมต่อเนื่องสัมพันธ์หรือปะทะขัดแย้งของตัวละครที่แสดงออกซึ่งความเป็นปัจเจก และขณะเดียวกันเป็นตัวแทนของแนวโน้มสำคัญในแต่ละชนชั้นก็ถูกตัดทิ้งไป และแทนที่ด้วยพฤติกรรมโดด ๆ ของตัวละครระดับกลาง ๆ ซึ่งความเป็นตัวของตัวเองถูกลดความหมายลงในแง่ศิลปะ คือไม่มีบทบาทสำคัญต่อเรื่องราวที่กำลังดำเนินอยู่

โซลากลายเป็นนักเขียนที่เด่น เพียงเพราะเขาไม่ได้ปฏิบัติตามโครงการที่วางไว้ตลอดทั้งหมด อย่างไรก็ดี ไม่อาจกล่าวได้ว่าโซลาเป็น "นักอัตถนิยมที่แท้จริง" ตามที่เองเกลส์กล่าววิจารณ์บัลซัคไว้ สำหรับนักเขียนผู้นี้ เขาได้เปิดเผยและสะท้อนภาพความขัดแย้งของสังคมทุนนิยมที่กำลังก่อตัวอยู่ จากจุดนี้ทัศนะสังเกตความเป็นจริงของบัลซัคแตกต่างโดยสิ้นเชิงกับการถือข้างทางการเมืองของเขา ในฐานะนักเขียนผู้ซื่อสัตย์และจริงใจต่อผลงานของตัวเอง บัลซัคบรรยายภาพสิ่งที่เขาเห็นและเรียนรู้โดยไม่พะวงว่าภาพสะท้อนอย่างซื่อสัตย์นี้จะพิสูจน์ทัศนคติและความคิดเห็นทางการเมืองที่ผิดพลาดของตน การต่อสู้ขัดแย้งในตัวนักเขียนนี้เองที่เองเกลส์เรียกว่า "ชัยชนะของอัตถนิยม" (la victoire du réalisme)[๙] อย่างไรก็ดี จุดมุ่งหมายทางวรรณศิลป์ของเขาก็ไม่ได้ขัดแย้งกับลักษณะการบรรยายภาพที่ลุ่มลึกว่าด้วยความเป็นจริงในสังคมแต่อย่างใด

เมื่อพิจารณากรณีของโซลาแล้วจะแตกต่างออกไปมาก ทัศนะทางการเมืองและสังคมของโซลาไม่ได้ผิดแผกไปจากท่าทีวิพากษ์วิจารณ์ในงานของเขาจากดำเป็นขาวอย่างในกรณีของบัลซัค ทัศนะสังเกตความเป็นจริงและความสนใจที่โซลามีต่อพัฒนาการประวัติศาสตร์ช่วยส่งเสริมให้เขามีทัศนะและท่าทีก้าวหน้าใกล้เคียงแนวคิดสังคมนิยมของฟูริเยร์ แต่ไม่ได้มีส่วนสร้างเงื่อนไขให้เขาเกิดขัดแย้งกับทัศนะคติที่ผิด ๆ ในการมองและเสนอภาพความเป็นจริง

---

๙. เองเกลส์ นักทฤษฎีผู้ร่วมค้นคว้ากับมารกซ สนใจศึกษาวรรณคดียุโรป และยกย่องแนวเขียนสะท้อนสังคมของบัลซัคไว้มากว่าเป็นแบบฉบับชัยชนะของแนวอัตถนิยม ในแง่ที่นักเขียนโดยเฉพาะบัลซัคสามารถบรรยายภาพสังคมฝรั่งเศสในยุคทุนนิยม ด้วยแนววิธีการเขียนให้ตรงต่อความเป็นจริง

ความขัดแย้งนี้ยังขยายตัวกว้างขึ้นในการสร้างสรรค์ทางวรรณศิลป์ กลวิธีการเขียนของโซลานั้นแม้นักเขียนร่วมสมัยเดียวกับเขาก็ยังยึดติดอยู่อย่างเหนียวแน่น เพราะเป็นผลสืบจากสภาวะทางสังคมของนักเขียน–ผู้สังเกตการณ์ที่แยกตัวจากพัฒนาการของสังคม นี่เป็นอุปสรรคต่อการเสนอภาพที่ตรงต่อความเป็นจริงทั้งในมุมกว้างและมุมลึก วิธีการ "เชิงวิทยาศาสตร์" ของโซลานำไปสู่เรื่องราวและตัวละครในระดับกลาง ๆ เกณฑ์สุ่มจากสถิติทั่วไปและให้บรรยากาศทึม ๆ และเมื่อถึงจุดที่ความขัดแย้งภายในกลับสลายรวมเป็นอันหนึ่งอันเดียว เมื่อสิ่งที่ยิ่งใหญ่และต่ำต้อย สูงส่งและชั่วช้า สวยงามและน่าเกลียดกลายเป็นเรื่องตามแบบฉบับของ "ผลิตผล" ระดับกลาง ๆ ปราศจากสีสัน นั่นหมายความถึงความดับสูญของวรรณกรรมที่ยิ่งใหญ่ ตลอดชั่วชีวิต โซลาเป็นนักเขียนชนชั้นกลางหัวเสรีนิยมก้าวหน้า ซื่อจนเกินกว่าที่จะตั้งข้อสงสัยอย่างจริงจังต่อคุณค่าของวิธีการ "เชิงวิทยาศาสตร์" แบบประสบการณ์นิยมที่น่าสนใจนี้แต่อย่างใด

–๔–

การเลือกกลวิธีทางวรรณศิลป์ดังกล่าวไม่ได้เป็นไปโดยง่ายดายนัก โซลานักเขียนยังคงทัศนะที่มีต่อความก้าวหน้าของสังคมสมัยใหม่มากเกินกว่าที่จะยอมรับสภาพบรรยากาศทึม ๆ จืดชืดที่ปรากฏในผลงานของตนอันเป็นผลจากกลวิธีที่นำมาใช้ โซลาเกลียดชังความน่าเกลียดชั่วร้ายที่เกิดขึ้นในสังคมทุนนิยมมากเกินกว่าที่จะจำกัดตัวอยู่เพียงขั้น "นักค้นคว้าทดลอง" ที่ไม่มีอารมณ์ความรู้สึกร่วม วางตัวเป็นกลางถอยห่างจากความเป็นจริง ดังที่ทฤษฎีแนวธรรมชาตินิยมและแนวปฏิฐานนิยม วางเกณฑ์ไว้

ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นมีปรากฏให้เห็นภายในกลวิธีสร้างสรรค์ของเขาเอง นับเป็นการต่อสู้กับความขัดแย้งที่เกิดขึ้นภายในกระบวนการทางวรรณศิลป์ ไม่ใช่ความขัดแย้งระหว่างความเป็นจริงและอคติทางการเมืองอย่างในกรณีบัลซัค

ดังนั้น ในกรณีโซลา "ชัยชนะของอัตถนิยม" จึงเป็นเพียงชั่วครั้งคราว และเป็นบางบทบางตอน เมื่อจิตสำนึกของนักเขียนสามารถตัดบ่วงโซ่ "วิทยาศาสตร์" แบบปฏิฐานนิยม และตำราธรรมชาตินิยม เพื่อเอื้อเฟื้อให้ตนเองสามารถแสดงออกอย่างเสรีด้วยกลวิธีที่ตรงต่อความเป็นจริง

เราจะพบทางออก เช่นนั้นในผลงานเรื่องสำคัญ ๆ ของโซลา ในรูปการเสนอภาพ

ความเป็นจริงอย่างถ่องแท้ในบางบท บางฉาก แต่ไม่ตลอดทั่วทั้งเรื่อง โดยสรุปรวมแล้ว หลักเกณฑ์ทฤษฎีก็ยังมีบทบาทครอบงำอยู่ เราจะเห็นได้ว่า แม้ผลงานของโซลาจะยิ่งใหญ่เพียงใดก็ตาม โซลาไม่ได้สร้างตัวละครที่คงคุณค่า มีชีวิตจิตใจเป็นของตัวเองแม้แต่เพียงตัวเดียว เมื่อเปรียบเทียบกับ มาดาม โบวารี ของโฟลแบรต์ โดยยังไม่กล่าวถึงนักสร้างตัวละคร อย่างบัลซัค และดิคเกนส์

กล่าวโดยองค์ประกอบของงานในส่วนทั้งหมด โซลาเองก็ปรารถนาที่จะหลุดพ้นจากภาวะบรรยากาศที่เรื่อยเฉื่อย ราบเรียบของแนวเขียนแบบธรรมชาตินิยม เขาประสบผลสำเร็จในการบรรยายภาพสถานที่ เป็นต้นว่า เหมืองถ่านหิน ตลาด ตลาดค้าหุ้น สนามรบ โรงละคร สนามแข่งม้า ฯลฯ ไม่เคยปรากฏมีการบรรยายภาพสถานที่แวดล้อมภายนอกของชีวิตในสังคมสมัยใหม่อย่างมีสีสันมีชีวิตชีวาเช่นนี้

แต่ทั้งหมดนี้ก็จำกัดอยู่แต่การบรรยายสภาพแวดล้อมภายนอก ซึ่งเป็นแต่เพียงภาพวาดสถานที่รองรับผู้คน (ตัวละคร) เล็ก ๆ ธรรมดา ไร้ความสำคัญที่ใช้ชีวิตอยู่อย่างเรื่อย ๆ ในขณะที่นักเขียนแนวอัตถนิยมที่สำคัญ ๆ เช่น บัลซัค ดิคเกนส์ ตอลสตอย สามารถสะท้อนถ่ายสถาบันต่าง ๆ ในสังคมว่าเป็นปัจจัยแสดงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และสะท้อนภาพภาวะแวดล้อมทางวัตถุว่าเป็นตัวเชื่อมความสัมพันธ์นี้ โซลาไปไม่ถึงจุดหลักดังกล่าว ในงานเขียนของเขา คนและสภาพแวดล้อมแยกห่างจากกันเป็นตรงกันข้าม

เมื่อต้องการหลีกหนีความซ้ำ ๆ ซาก ๆ ตามแนวธรรมชาตินิยม โซลาได้กลายเป็นนักโรแมนติคที่ทุ่มเทความสนใจให้กับการบรรยายภาพอย่างมีสีสัน เน้นที่การบรรยายสถานที่ซึ่งเป็นองค์ประกอบภายนอก นี่เป็นเหตุผลที่ทำให้โซลากลายเป็นศิษย์ผู้สืบต่อวิธีการบรรยายใช้โวหารไพเราะสละสลวย สร้างความประทับใจจากวิคตอร์ อูโก[๙] นับเป็นเรื่องเศร้าสำหรับผู้วิจารณ์แนววิธีการเขียนที่เขาเรียกว่า "โรแมนติค" ของบัลซัคและสตังดาห์ล ซึ่งท้ายที่สุด เพื่อหลีกหนีจากแนว

---

๙. Victor Hugo (ค.ศ. ๑๘๐๒–๑๘๘๕) เขียนทั้งงานนวนิยาย บทละคร บทกวี งานนวนิยายของอูโกมักบรรยายถึงภาพชีวิตคนยากคนจน ในแง่มุมของนักมนุษยธรรม ในยุคต้น ๆ อูโกเป็นผู้นำกลุ่มนักเขียนในแนวโรแมนติค ที่ปฏิเสธกฎเกณฑ์ทางวรรณกรรมเก่า ๆ โดยเฉพาะทางการละคร นวนิยายเรื่องเอกของเขาคือ *Les Misérables* เขียนในปี ค.ศ. ๑๘๐๒ เมื่ออายุ ๖๐ ปี นวนิยายเรื่องนี้ จูเลี่ยตแปลเป็นภาษาไทยให้ชื่อว่า "เหยื่ออธรรม" พิมพ์ครั้งแรกปี ๒๕๐๓, พิมพ์ครั้งที่สาม สำนักพิมพ์กอไผ่ ปี พ.ศ. ๒๕๒๓

การเขียน "เชิงวิทยาศาสตร์" ขาดความเป็นวรรณศิลป์ที่ตนวางไว้ให้ได้เป็นบางส่วน โซลากลับหันเหเข้าสู่แนวการเขียนสังกัดกลุ่มโรแมนติคบริสุทธิ์ของอูโก

บางคราวโซลาก็ตระหนักถึงข้อขัดแย้งนี้ ลักษณะแนวเขียนแบบโรแมนติคที่เน้นความไพเราะขัดเกลาของภาษาและการเล่นสีสันซึ่งเป็นหนทางหนึ่งของการหลีกหนี แท้จริงยังขัดแย้งกับทัศนะรักความเป็นจริงของโซลาในฐานะที่เป็นนักเขียนผู้ซื่อสัตย์และจริงใจ โซลาตระหนักดีถึงความขัดแย้งซับซ้อนในตัวเอง "ข้าพเจ้าเป็นคนของยุคสมัยมากเกินไป ข้าพเจ้าฝังตัวอยู่ในคตินิยมโรแมนติคเกินกว่าที่จะเปลี่ยนความสนใจในการเขียนเล่นโวหาร.....น่าจะคิดถึงศิลปะให้น้อยกว่านี้และหนักแน่นกว่านี้...." อันที่จริง ปัญหาความขัดแย้งสองแพร่งไม่ได้มีสาเหตุมาจากประเด็นทางวรรณศิลป์ ตรงกันข้าม ยิ่งโซลาเข้าร่วมแสดงทัศนะทางการเมืองมากเท่าไร แนววิธีเขียนของเขายิ่งออกมาในรูปของการเล่นโวหารมากยิ่งขึ้น

ทั้งนี้เนื่องจากมีเส้นทางเพียงสองสายที่จะก้าวผ่านลักษณะราบเรียบเรื่อยเฉื่อยของแนวการเขียนธรรมชาตินิยมในแง่ที่สะท้อนภาพชีวิตประจำวันในระบอบทุนอย่างถ่ายภาพเป็นกลไก นั่นคือหนทางแรก นักเขียนจะต้องค้นหาความหมายทางสังคมและทางมนุษยธรรมของการต่อสู้ในชีวิตที่เป็นจริง และเพิ่มความเข้มข้นในการทำงานทางวรรณศิลป์ (อย่างกรณีของบัลซัค) หรืออีกหนทางหนึ่งคือการก้าวผ่านไปสู่แนวทางการแสดงออกบรรยายฉากสถานที่ที่เป็นองค์ประกอบด้วยการเล่นคำเล่นภาษาให้สละสลวย มีสีสัน เป็นอิสระจากเรื่องราวเกี่ยวกับคน (ตัวละคร) ไปเสีย (อย่างกรณีของอูโก)

—๕—

นี่คือทางสองแพร่งแนว "โรแมนติค" ที่มีให้นักเขียนฝรั่งเศสกลุ่มธรรมชาตินิยมเลือก ทั้งโซลาและโฟลแบรต์ต่างได้เผชิญหน้ากับการเลือกนี้ต่างกรรมต่างวาระ

ในวัยชรา เกอเธ่[๑๐] กวีชาวเยอรมันมองเห็นทางสองแพร่งของนักเขียนที่มีแรงบันดาลใจในแนวโรแมนติคของวงวรรณกรรมยุคนั้น ขณะเมื่ออ่านนวนิยายเรื่อง *La Peau de Chagrin* ของบัลซัค และ *Notre-*

๑๐. Goethe (ค.ศ. ๑๗๔๙-๑๘๓๒) นักคิดและนักเขียนที่มีผลงานทางวรรณกรรมที่มีคุณค่าตลอดถึงแรกของศตวรรษที่ ๑๙

Dame de Paris ของอูโกไปพร้อม ๆ กัน เกอเธ่แสดงทัศนะต่อนวนิยายของบัลซัคว่า "……นับเป็นผลงานที่เด่นและมีลักษณะใหม่ แสดงออกถึงความสามารถในการนำแง่มุมว่าด้วย "สิ่งที่เป็นไปไม่ได้" (l' impossible) และสิ่งที่สุดจะทนทาน (l' insupportable) มารวมไว้ด้วยกัน โดยรู้จักใช้ "สิ่งที่งดงาม" (le merveilleux) มาเป็นวิธีการบรรยายภาวะจิตใจและเหตุการณ์น่าติดตามในเรื่อง……" เกอเธ่ตระหนักว่า แท้จริงแล้ว อาศัยองค์ประกอบทางวรรณศิลป์ของแนวโรแมนติคว่าด้วยความแปลกพิสดาร ความรู้สึกสะพึงกลัวเพ้อฝัน ที่แสดงออกอย่างยั่วล้อและแสดงความรู้สึกอย่างเกินจริง บัลซัคนำปัจจัยเหล่านี้มาใช้สะท้อนถ่ายข้อเท็จจริงในส่วนที่เกี่ยวกับมนุษย์และสังคมเป็นหลักท่วงทำนองการเขียนดังกล่าวเป็นแต่เพียง "วิธีการ" การพลิกแพลงเพื่อบรรลุถึงการสะท้อนภาพความเป็นจริง

ทัศนะที่เกอเธ่มีต่ออูโกผิดแผกเป็นตรงกันข้าม ก่อนหน้านี้ เขาเขียนไว้ว่า "*Notre-Dame de Paris* ของวิคตอร์ อูโกมีเสน่ห์ตรงที่ผู้เขียนศึกษาสถานที่ พื้นเพวัฒนธรรม และเหตุการณ์ประวัติศาสตร์อันเป็นองค์ประกอบและนำมาใช้ได้เป็นอย่างดี แต่ในแง่ของการสร้างตัวละคร ไม่มีร้องรอยของชีวิตคนจริง ๆ ปรากฏอยู่เลย ตัวละครเปรียบเหมือนหุ่น ไม่รู้สึกรู้สมกับความเป็นไปของชีวิต แม้ผู้เขียนจะให้สัดส่วนพอเหมาะพอเจาะ แต่นอกไปจากโครงรูปหุ่นไม้หรือโลหะอันงดงามนี้แล้ว ก็เป็นได้แต่หุ่นฟางที่ถูกผู้เขียนนำไปเชิดชัก ทำทารุณอย่างไม่ปรานีทั้งทางภาวะจิตใจ และร่างกาย ….อย่างไรก็ดี ทั้งหมดนี้แสดงออกด้วยความสามารถพิเศษทั้งในแง่ประวัติศาสตร์และในแง่การตีโวหารสละสลวย ซึ่งเราไม่อาจปฏิเสธได้ถึงจินตนาการที่มีชีวิตชีวาของผู้ประพันธ์ ถ้าปราศจากเสียซึ่งจินตนาการนี้แล้ว ก็จะไม่มีผลงานดังที่ปรากฏ…."

อันที่จริง เราไม่อาจนำโซลาไปเปรียบเทียบกับอูโกในหลาย ๆ ด้าน แน่นอนว่าในภายหลังวิคตอร์ อูโกได้เปลี่ยนแปรแนวการเขียนไปสู่ท่วงทำนองอัตถนิยม เรื่อง *เหยื่อธรรม* นับเป็นเรื่องที่เด่นกว่า *Notre-Dame de Paris* อย่างเทียบเทียมกันไม่ได้ในแง่ของการสร้างตัวละคร

แต่อูโกก็ไม่อาจแก้ไขข้อบกพร่องพื้นฐานว่าด้วยการบรรยายภาพภาวะแวดล้อมและความเป็นไปในสังคม ที่แยกห่างไม่เกี่ยวข้อง

สัมพันธ์กับคน (ตัวละคร) ซึ่งนำไปสู่การแปรสภาพตัวละครให้เป็นหุ่นเชิด เมื่อยึดติดกับประเพณีการเขียนในแนวนี้ โซลาจึงสืบทอดมรดกบัญหาที่แก้ไม่ตกนี้มาด้วย นั่นคือบัญหาว่าด้วยการวาดภาพตัวละครให้ลึกและมีชีวิต เกณฑ์การเขียนแนวธรรมชาตินิยมที่ยึดมั่นกับเอกภาพทางชีวะ ทางจิตและทางสังคมของตัวละครระดับกลาง ๆ อาจช่วยให้โซลาเบี่ยงเบนพันลักษณะการจัดการกับตัวละครอย่างทรงอำนาจของอูโก แต่ความยึดมั่นทางทฤษฎีของโซลากลับถูกจำกัดด้วยเกณฑ์การวาดภาพเฉพาะตัวละครในระดับกลาง ๆ ทั้งมรดกทางวรรณศิลป์จากอูโกและทฤษฎีธรรมชาตินิยมสร้างความขัดแย้งระหว่างคนและสังคมในงานเขียนของโซลาในระดับที่ลึกลงไปกว่าในผลงานของอูโก แต่ก็เป็นไปอย่างไม่อาจแก้ให้ตกลงไปได้ในกระบวนการทางวรรณศิลป์

ชะตาชีวิตของโซลา นักเขียนจัดรวมไว้เป็นส่วนหนึ่งในโศกนาฏกรรมที่มีประวัติอันยาวนานของบรรดาศิลปินฝรั่งเศสในศตวรรษที่ ๑๙ โซลาเป็นหนึ่งในกระบวนแถวบุคคลสำคัญ ที่ถูกเรียกร้องให้ปฏิบัติภารกิจตามความสามารถที่มีอยู่ รวมทั้งทัศนะมนุษยธรรมในตัวเอง ภารกิจนั้นคือการสร้างสรรค์ศิลปะแนวอัตถนิยมที่แท้จริง แต่ไม่อาจกระทำให้ลุล่วงไปได้ด้วยเงื่อนไขในสังคมทุนนิยมที่ไม่เอื้อ

วารสารอักษรศาสตร์ ฉบับปีที่ ๖ ฉบับที่ ๑–๒, ๒๕๒๖
(ครบรอบ ๑๕ ปี คณะอักษรศาสตร์)

กำเนิดมหาวิทยาลัยตะวันตก — อนันต์ชัย เลาหะพันธุ

บทละครเรื่อง "แมลงวัน" ภาพสะท้อนแนวคิดของซาร์ต เรื่องเสรีภาพ — ปทุมรัตน์ วงค์ดนตรี

วรรณคดีศึกษากับอุดมศึกษา — เจตนา นาควัชระ

น้ำมัน : ความฝันของเสนาบดีไทย — มลิวัลย์ แตงแก้วฟ้า

นักปฏิวัติหญิงรุสเซีย : การต่อสู้ทางการเมืองในทศวรรษ ๑๘๗๐ — สัญชัย สุวังบุตร

และข้อเขียนทางวิชาการที่น่าสนใจอีกมาก วารสารฉบับนี้หนาถึง ๔๑๔ หน้า พิมพ์ด้วยกระดาษปอนด์ ราคา ๔๐ บาท

สั่งซื้อได้ที่

พันธิพา ศรีพันผล

คณะอักษรศาสตร์

มหาวิทยาลัยศิลปากร

ณ พระราชวังสนามจันทร์

นครปฐม ๗๓๐๐๐

โทร. ๒๔๒–๙๘๗